SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Dnro K2022-12 1(2)

3.11.2022

Asia: Lakivaliokunta keskiviikko 26.10.2022 / HE 189/2022 vp / Lisäselvityspyyntö, 31.10.2022
HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI SUKUPUOLEN VAHVISTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI (HE 189/2022 VP)

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) esittää vastauksinaan lakivaliokunnan suullisessa kuulemisessa 26.10.2022 esitettyihin kysymyksiin seuraavaa.

Onko vankeuslain (767/2005) ja tutkintavankeuslain (768/2005) ehdotettujen muutosten vankilaan sijoittamista koskevan poikkeamisen kynnys liian korkea?

Esityksen mukaan henkilö on sijoitettava vankilassa osastolle hänen juridisen sukupuolensa mukaan. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, mikäli se on välttämätöntä tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Asianajajaliitto katsoo, että poikkeamiskynnyksen on oltava korkea, jotta sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset tulevat asianmukaisesti toteutumaan. Esityksessä on kuitenkin huomioitu tapauskohtaisen harkinnan mahdollisuus esimerkiksi siksi, että sukupuolensa vahvistaneet henkilöt voivat olla vähemmistö, jonka turvallisuuden takaaminen on tarpeen vankilaolosuhteissa. Tapauskohtaisen harkinnan mahdollistaminen on siis tarkoituksenmukaista.

Kuitenkin esityksen kirjaus ”cis-naisten mahdollisesti lisääntyvästä turvattomuuden tunteesta, mikäli osastolle sijoitetaan henkilö, joka eroaa ulkoisesti edustamansa sukupuolen keskimääräisistä piirteistä” antaa kuvan, että asiaa koskevaa arviointa voisi tehdä yksinomaan henkilön ulkoisten ominaisuuksien perusteella. Asianajajaliitto korostaa aiemmin lausuttua, että keskeistä henkilön asemaan vaikuttavaa päätöstä ei pidä tehdä ainoastaan henkilön fyysisten ominaisuuksien perusteella, vaan vähintään velvollisuus kuulla päätöksen kohteena olevaa henkilöä tulisi huomioida esityksessä.

Mikäli käsillä olisi esityksessä kuvattu ”väärinkäyttötilanne”, jossa ”sääntelyä pyrittäisiin hyväksikäyttämään niin, että henkilö vahvistaisi sukupuolensa yksinomaan vaikuttaakseen tällä esimerkiksi osastosijoitteluunsa”, voitaisiin henkilön kuulemisella ottaa selkoa henkilön tilanteesta. Asianajajaliitto toteaa, että tällaisten tilanteiden mahdollisuus on puhtaasti spekulatiivinen. Päätös tulisi kuitenkin joka tapauksessa perustaa ensisijaisesti päätöksen kohteena olevan henkilön kuulemiseen.

Kuten Asianajajaliitto totesi aiemmassa lausunnossaan, on ensisijaisen tärkeää, että päätökseen on mahdollista hakea muutosta, ja että päätösvalta on siirretty riittävän korkealle tasolle.

”Välttämättömyyden” arviointi tapauksessa jää joka tapauksessa viranomaisten vastuulle. Asianajajaliitto toteaa, että kyse on hyvin suurella todennäköisyydellä harvalukuisista yksittäistapauksista. Tapauskohtainen arviointi edellyttänee kuitenkin, että viranomaisella on mahdollisuus saada koulutusta sukupuolen moninaisuuteen liittyvistä seikoista.

PL 194, FI-00101 Helsinki
PB 194, FI-00101 Helsingfors
Mikonkatu 25, FI-00100 Helsinki
Mikaelsgatan 25, FI-00100 Helsingfors
puh. +358 (0)9 6866 120
info@asianajajaliitto.fi
info@advokatforbundet.fi
asianajajaliitto.fi
advokatforbundet.fi

Turvallisuuden tunne vankilassa?

Ehdotuksessa on kiinnitetty huomiota koko yhteisön turvallisuuden tunteeseen vankila-oloissa, mikä on yleisemmällä tasolla tärkeä pohdinnan aihe. Tämä ei kuitenkaan saisi tarkoittaa, että mahdollisten sukupuolensa vahvistaneisiin henkilöiden kohdistuvien ennakkoluulojen merkitys ylikorostuisi tapauskohtaista harkintaa tehtäessä.

Vankien turvallisuuden tunteen merkitystä ei tule vähätellä. On syytä kuitenkin tehdä ero sen välille, miten turvallisuutta vahvistetaan lainsäädännöllä ja mitkä seikat tulisi ottaa huomioon operatiivisessa työskentelyssä. Lainsäädännöllä tulee etenkin luoda prosessuaaliset raamit sille, että henkilön oikeusturva toteutuu silloin, kun tehdään häntä koskevia päätöksiä.

Operatiivisilla käytännöillä taas voidaan vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten sukupuolen moninaisuus käytännössä huomioidaan vankiloiden arjessa. Esimerkkeinä tällaisista käytännöistä voivat toimia esimerkiksi erilliset suihkuvuorot tai pukeutumistilojen erottaminen. Tällaiset käytännöt edellyttävät, että henkilökunta on tietoinen järjestelyjen tarpeesta ja tarvittavat resurssit ovat käytettävissä. Tässäkin yhteydessä Asianajajaliitto korostaa riittävien resurssien ja koulutuksen merkitystä. Vastuu turvallisuuden tunteen toteutumisesta on henkilökunnalla.

Lopuksi Asianajajaliitto viittaa Rikosseuraamuslaitoksen käyttämään ”dynaamisen turvallisuuden” käsitteeseen, ja kehottaa huomioimaan sen tässä yhteydessä. Sillä tarkoitetaan ”työskentelymenetelmää, jonka avulla henkilökunta asettaa etusijalle vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden kanssa tapahtuvan päivittäisen kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen aloittamisen ja ylläpitämisen.” Asianajajaliitto toteaa, että esimerkiksi kuvatun kaltaisille työskentelymenetelmille on annettava tässäkin yhteydessä painoarvoa, ja että niiden täysimääräinen toteuttaminen edellyttää myös riittäviä resursseja. Jo nykyisin vankeinhoidossa joudutaan arvioimaan erityisiä turvallisuustarpeita ja muuttuvia olosuhteita. Kulloinkin voimassa oleva lainsäädäntö sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen tulee huomioida tässä dynaamisessa turvallisuuskonseptissa.

Vanhemmuusnimikkeen ja sen muuttamisen arvioimisesta lapsen oikeuksien ja aseman kannalta (esim. tulisiko lapsella olla joku asema vanhemmuusnimikkeen muuttamista koskevassa prosessissa)? Pyydettynä (Tuokilan s-posti 1.11.2022) täydennyksenä lausuntoomme:

Asianajajaliitto pitää lapsen oikeuksien kannalta välttämättömänä, että lapsen oikeudellinen asema suhteessa vanhempaan ei muutu vanhemman vanhemmuusnimikkeen muuttamisen myötä. Tämä on huomioitu hallituksen esityksessä.

Lapsen kuuleminen ennen vanhemmuusnimikkeen muuttumista voisi asettaa sukupuolensa vahvistavan henkilön sekä lapsen välitilaan, jossa prosessi tarpeettomasti pitkittyisi. Näin voisi tapahtua, mikäli vanhemman sukupuoli tulisi vahvistetuksi, mutta aiempi vanhemmuusnimike jäisi voimaan. Lapsen kuuleminen ei myöskään ole määrämuotoinen toimi, vaan edellyttää sitä, että kuuleminen toteutetaan lapsen ikään ja kehitystasoon nähden sopivalla tavalla. Näin ollen tämä voisi lisätä hallinnollisia velvoitteita sekä prosessin kestoa huomattavasti enemmän, kuin mikä kuulemisesta saatava hyöty olisi.

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Helsingissä 3. päivänä marraskuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

PL 194, FI-00101 Helsinki
PB 194, FI-00101 Helsingfors
Mikonkatu 25, FI-00100 Helsinki
Mikaelsgatan 25, FI-00100 Helsingfors
puh. +358 (0)9 6866 120
info@asianajajaliitto.fi
info@advokatforbundet.fi
asianajajaliitto.fi
advokatforbundet.fi